

บทที่ 4

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของกลุ่มที่มีต่อการคล้อยตามของสมาชิกในกลุ่ม ในสภาพการณ์ 2 สภาพการณ์คือ สมาชิกในกลุ่มทั้งหมดเห็นตรงกันและไม่เห็นด้วยกับผู้รับการทดลอง และสมาชิกในกลุ่ม 2 คนจาก 4 คนเห็นตรงกัน นอกจากนี้การวิจัยนี้จะศึกษาอิทธิพลของกลุ่มต่อการใช้เวลาในการแก้ปัญหาของสมาชิกในกลุ่มอีกด้วย

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของการคล้อยตามจากจำนวนสเกลที่เปลี่ยนความคิดเห็น และช่วงเวลาที่ใช้ในการคิดก่อนตอบของผู้รับการทดลองที่ได้รับการกีดกันของกลุ่ม ใน 2 สภาพการณ์ คือกลุ่มทดลองที่ 1 ซึ่งผู้คัดแนะ 2 คนจาก 4 คนเห็นตรงกัน และกลุ่มทดลองที่ 2 ซึ่งผู้คัดแนะทั้งหมด 4 คนเห็นตรงกัน และไม่เห็นด้วยกับผู้รับการทดลอง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสนับสนุนสมมติฐานข้อที่ 1 และ 2 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของการคล้อยตามและช่วงเวลาที่ใช้ในการคิดก่อนตอบของกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 ตามตารางที่ 6 พบว่าผู้รับการทดลองในกลุ่มทดลองที่ 2 เปลี่ยนแปลงระดับความคิดเห็นและใช้เวลาในการคิดก่อนตอบมากกว่าผู้รับการทดลองในกลุ่มทดลองที่ 1 เป็นที่น่าสังเกตว่าค่าเฉลี่ยจำนวนช่วงเวลาที่ใช้ในการคิดก่อนตอบก่อนได้รับการกีดกันของกลุ่มหรืออยู่ในกลุ่ม แต่ไม่ได้รับการกีดกันของกลุ่มต่ำกว่าหลังจากได้รับการกีดกันของกลุ่มทั้งในกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 (ตารางที่ 5) นอกจากนี้ยังน่าสนใจด้วยว่าค่าเฉลี่ยจำนวนช่วงเวลาที่ใช้ในการคิดก่อนตอบเมื่ออยู่ในกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 สูงกว่าเมื่ออยู่คนเดียวหรือตอบลำพังของกลุ่มควบคุม (ข้อมูลจากการสำรวจก่อนการวิจัยของผู้วิจัย, 2530) ในการตอบทุกข้อความ (ดังในกราฟรูปที่ 4 และตารางที่ 1)

จากสมมติฐานข้อที่ 1 ที่ว่าในกรณีที่ผู้คัดแนะทั้งหมดเห็นตรงกัน และไม่เห็นด้วยกับผู้รับการทดลอง จะมีผลทำให้ผู้รับการทดลองเปลี่ยนแปลงระดับความคิดเห็นมากกว่าในกรณีที่ผู้คัดแนะ 2 คนจาก 4 คนเห็นตรงกัน เมื่อพิจารณาจากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยจำนวนสเกลที่เปลี่ยนระดับความคิดเห็นของกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 โดยการทดสอบค่าที (t-independent test) ตามตารางที่ 6 แล้วพบว่านักศึกษาในกลุ่มทดลองที่ 2 ที่สมาชิกในกลุ่ม

เห็นตรงกันในทางที่ไม่เห็นด้วยเปลี่ยนแปลงระดับความคิดเห็นมากกว่านักศึกษาในกลุ่มทดลองที่ 1 ที่ผู้ศึกษานี้ 2 คนจาก 4 คนเห็นตรงกันในทางที่เห็นด้วยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาผลการวิจัยจากตารางที่ 3, 4 และรูปที่ 1 จะเห็นว่าจำนวนสเกลที่เปลี่ยนแปลงระดับความคิดเห็นของกลุ่มทดลองที่ 2 สูงกว่ากลุ่มทดลองที่ 1 มากคือ 86 สเกล และ 15 สเกล ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นชัดเจนว่าบุคคลล้อยตามกลุ่มเพิ่มขึ้นเมื่อสมาชิกในกลุ่มมีความคิดเห็นตรงกันเพิ่มขึ้น และบุคคลล้อยตามกลุ่มที่สมาชิกในกลุ่มมีความคิดเห็นตรงกันเป็นเอกฉันท์ในทางที่ไม่เห็นด้วยกับตนเองสูงกว่าที่สมาชิกในกลุ่มมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน หรือมีสมาชิกบางคนในกลุ่มเห็นด้วยกับตนเอง

เมื่อพิจารณาจำนวนคนที่ล้อยตามและจำนวนข้อความที่บุคคลล้อยตามทั้งในกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 พบการล้อยตามโดยเปลี่ยนความคิดเห็น 14 คน หรือ 46.67% ของผู้รับการทดลองทั้งหมด ดังรูปที่ 2 ที่แสดงให้เห็นว่าผู้รับการทดลองล้อยตามในการตอบ 1, 2 และ 3 ข้อความ เป็นจำนวน 10, 2 และ 2 คนตามลำดับ ผู้รับการทดลอง 16 คน หรือ 53.33% ของผู้รับการทดลองทั้งหมดที่ไม่เปลี่ยนความคิดเห็นในการตอบข้อความทั้ง 6 ข้อความ ซึ่งสอดคล้องกับที่ อาสซ์ (1951: 560-571) พบว่าในสภาพการณ์การกดดันของกลุ่มจะมีทั้งบุคคลที่ล้อยตามและไม่ล้อยตาม คือผู้รับการทดลอง 13 คน หรือ 26% ของผู้รับการทดลองทั้งหมดที่ได้รับการกดดันของกลุ่ม และไม่ล้อยตามในการตอบทั้ง 12 ข้อความ ในสภาพการณ์ที่ผู้ศึกษานี้เห็นตรงกันเป็นเอกฉันท์ในการตอบข้อความที่ 1 และ 2 และในการตอบข้อความอื่น ๆ นั้นผู้ศึกษานี้ 1 คน แสดงว่าไม่เห็นด้วยกับผู้ศึกษานี้คนอื่น ๆ ที่เห็นตรงกัน ผู้รับการทดลอง 37 คน หรือ 74% ของผู้รับการทดลองทั้งหมดล้อยตามในการตอบเป็นจำนวน 1-11 ข้อความ และไม่พบผู้รับการทดลองที่ล้อยตามในการตอบทุกข้อความหรือทั้งหมด 12 ข้อความ

เป็นที่น่าสังเกตจากผลการวิจัยครั้งนี้ว่า เมื่อเปรียบเทียบจำนวนข้อความที่ล้อยตามของกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 ดังแสดงในกราฟรูปที่ 2 จะเห็นว่านอกจากการกดดันของกลุ่มในกลุ่มทดลองที่ 2 จะมีอิทธิพลให้พบจำนวนสเกลที่เปลี่ยนระดับความคิดเห็นมากกว่าแล้ว ยังมีอิทธิพลให้พบจำนวนข้อความที่ล้อยตามมากกว่าในกลุ่มทดลองที่ 1 ด้วย กล่าวคือในกลุ่มทดลองที่ 1 นั้น ผู้รับการทดลองทั้งหมดที่ล้อยตามจะล้อยตามในการตอบเพียง 1 ข้อความ และในกลุ่มทดลองที่ 2 นั้น ผู้รับการทดลองที่ล้อยตามจะล้อยตามในการตอบ 1, 2 และ 3 ข้อความด้วย คือล้อยตามในการตอบข้อความ 1, 2 และ 3 ข้อความ เป็นจำนวน 5, 2 และ 2 คน

เมื่อพิจารณาข้อมูลแสดงจำนวนสเกลที่เปลี่ยนระดับความคิดเห็นเป็นรายบุคคลในกลุ่มทดลองที่ 2 ที่เสนอไว้ในตารางที่ 4 พบว่าผู้รับการทดลองส่วนใหญ่เปลี่ยนระดับความคิดเห็นไปในทางเดียวกับผู้คั่นแยะทั้ง 4 คน ที่เห็นตรงกันมากขึ้น ตัวอย่างเช่นผู้คั่นแยะทั้ง 4 คน เห็นด้วยกับข้อความที่กำหนดให้ โดยมีระดับความคิดเห็นเป็นบวก ผู้รับการทดลองเปลี่ยนระดับความคิดเห็นไปทางบวกมากขึ้น คือเปลี่ยนจาก -2 เป็น +1, -3 เป็น -2, -2 เป็น +5, -5 เป็น +3 และเมื่อผู้คั่นแยะทั้ง 4 ไม่เห็นด้วยกับข้อความที่กำหนดให้ โดยมีระดับความคิดเห็นเป็นลบ ผู้รับการทดลองเปลี่ยนระดับความคิดเห็นไปทางลบมากขึ้น คือเปลี่ยนจาก +10 เป็น +5, +3 เป็น +1, +7 เป็น -4, +3 เป็น -3 ซึ่งทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามปรากฏการณ์การเข้าสู่ปลายสุดแนวใดแนวหนึ่งของกลุ่ม คือการตอบสนองเจ็ลล์หลังการอภิปรายในกลุ่ม มีแนวโน้มมุ่งไปในแนวเดิมหรือปลายสุดมากขึ้น (Forsyth 1983: 361-362) จากข้อมูลแสดงให้เห็นชัดเจนว่าความคิดเห็นตรงกัน เป็นเอกลักษณ์ที่มีอิทธิพลในการกดดันให้คล้อยตาม ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นอิทธิพลของเกณฑ์ปกติ (Deutsch and Gerard 1955: 629-639) หรือความคิดเห็นตรงกันของสมาชิกส่วนใหญ่ในกลุ่ม ทั้งนี้บุคคลจะทำตามการคาดหวังของกลุ่มที่จะให้สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติตามสมาชิกส่วนใหญ่ในกลุ่มที่เห็นตรงกัน

จากการพิจารณาเหตุผลของผู้รับการทดลองที่คล้อยตามกลุ่ม ผู้รับการทดลองอีกส่วนหนึ่งไม่เพียงแต่เปลี่ยนระดับความคิดเห็นตามกลุ่มหรือไปในทางเดียวกับผู้คั่นแยะเท่านั้น แต่เปลี่ยนเหตุผลโดยส่วนตัวตามกลุ่มด้วย เป็นการแสดงถึงการคล้อยตามแบบยอมรับ ตัวอย่างเช่น ผู้รับการทดลองคนหนึ่งในกลุ่มทดลองที่ 1 เปลี่ยนระดับความคิดเห็นจาก 0 เป็น -3 ในการตอบข้อความที่ 5 และเปลี่ยนเหตุผลจาก "ขณะขึ้นตอนการหย่าร้างแล้ว ไม่ควรยากหรือง่ายกว่านี้ ต้องแยกกันอยู่ 2 ปี ถ้าต้องทนมากกว่านี้จะลำบาก" เป็น "ถ้าเป็นโดยทั่ว ๆ ไปไม่ใช่ประเทศไทยอย่างที่ให้เหตุผลตอนแรก หย่ายากหน่อยจะได้คิดให้ดีกว่าก่อนแต่งงาน" ผู้รับการทดลองคนหนึ่งในกลุ่มทดลองที่ 2 เปลี่ยนระดับความคิดเห็นจาก +7 เป็น -2 ในการตอบข้อความที่ 1 และเปลี่ยนเหตุผลจาก "การต่อสู้และก้าวร้าวเป็นธรรมชาติของมนุษย์โดยตรง เพื่อให้อยู่รอด" เป็น "เป็นเพราะสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการต่อสู้ และนำไปสู่การก้าวร้าว" ผู้รับการทดลองที่คล้อยตามโดยเปลี่ยนเหตุผลให้คล้ายกับเหตุผลของผู้คั่นแยะภายหลังการฟังความคิดเห็นของสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มที่เป็นผู้คั่นแยะในงานวิจัยสนับสนุนคำกล่าวของ คุชท์และการาร์ด (Deutsch and Gerard 1955: 629-636) ที่ว่าส่วนหนึ่งที่บุคคลคล้อยตามกลุ่มนั้น เนื่องจากอิทธิพลของการได้รับข้อมูลจากกลุ่ม

การที่การคล้อยตามโดยเปลี่ยนแปลงระดับความคิดเห็นของกลุ่มทดลองที่ 2 สูงกว่ากลุ่มทดลองที่ 1 น่าจะเนื่องมาจากการที่สมาชิกส่วนใหญ่เห็นตรงกันทำให้บุคคลแน่ใจว่าคำตอบของกลุ่มถูกต้อง จึงถือเอาสมาชิกส่วนใหญ่ที่เห็นตรงกันนั้นเป็นแหล่งของข้อมูลและคล้อยตามสมาชิกส่วนใหญ่ นั้น การที่สมาชิกในกลุ่มมีความคิดเห็นขัดแย้งกันทำให้บุคคลไม่แน่ใจว่าคำตอบใดถูกต้อง จึงตอบตามความคิดเห็นของตน (Divesta 1969: 204-205) นอกจากนี้การที่บุคคลอยู่ในสังคมใด บุคคลจะพยายามทำตามเกณฑ์ปกติหรือการกระทำของสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมนั้น ทั้งนี้บุคคลเรียนรู้ว่าบุคคลพึงพอใจบุคคลที่เห็นด้วยมากกว่าบุคคลที่ไม่เห็นด้วย (Allen and Levine 1969: 128-139) ในกลุ่มทดลองที่ 2 นั้นผู้รับการทดลองเป็นเพียงคนเดียวที่มีความคิดเห็นต่างจากสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม ทำให้อาจกลัวว่าสมาชิกคนอื่น ๆ ทั้งหมด 4 คน ที่เห็นตรงกันนั้นอาจจะไม่พอใจตน ซึ่งอาสช์ (Asch 1955: 13-22) กล่าวด้วยว่าการที่บุคคลพบว่าตนเป็นคนเดียวที่เห็นแตกต่างจากบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่ม บุคคลมีแนวโน้มจะคล้อยตามบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่มที่เป็นเสียงส่วนใหญ่ นั้นสูง แม้ว่าคำตอบที่ผิดของบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่มที่เป็นเสียง ส่วนใหญ่นั้นจะเห็นชัดเจนยิ่งขึ้น แต่ถ้าบุคคลนั้นพบว่า มีบุคคลอื่นแม้เพียง 1 คนเห็นด้วยกับตน บุคคลจะยังมีอิสระในการตอบตามความคิดเห็นของตน ในกลุ่มทดลองที่ 1 นั้นมีสมาชิกในกลุ่ม 2 คนจาก 4 คนเห็นตรงกัน และเห็นด้วยกับผู้รับการทดลอง เป็นการได้รับการสนับสนุนทางสังคม ผู้รับการทดลองจะไม่ไขุ่บุคคลเพียงคนเดียวในกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มที่เห็นตรงกัน 2 คน การที่ผู้รับการทดลองมีความคิดเห็นต่างจากสมาชิก 2 คน ที่เห็นตรงกันนั้นอาจทำให้สมาชิกเพียง 2 คนนั้นไม่พอใจตน

การที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มเห็นตรงกันเป็นเอกฉันท์ในทางที่ไม่เห็นด้วยมีผลทำให้คล้อยตามสูงกว่าการที่สมาชิกในกลุ่มเห็นขัดแย้ง หรือมีสมาชิกครึ่งหนึ่งเห็นด้วย จากการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ มีด และบาร์นาร์ด (Meade and Barnard 1972: 15-24) ที่ศึกษาพบว่าผู้รับการทดลองในสภาพการณ์ที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มเห็นตรงกัน และไม่เห็นด้วยกับผู้รับการทดลอง คล้อยตามโดยเปลี่ยนระดับความคิดเห็นมากกว่าในสภาพการณ์ที่สมาชิก 2 คนจาก 4 คนเห็นตรงกัน และสนับสนุนงานวิจัยของ อาสช์ (Asch 1951: 560-571; 1955: 13-22) ที่ศึกษาการทำงานลำพังและการกดดันของกลุ่ม 2 แบบคือ 1) สมาชิกทุกคนในกลุ่มเห็นตรงกันเป็นเอกฉันท์ และไม่เห็นด้วยกับผู้รับการทดลอง 2) มีสมาชิกในกลุ่ม 1 คน ไม่เห็นด้วยกับสมาชิกส่วนใหญ่ที่เห็นตรงกัน พบว่าผู้รับการทดลองคล้อยตามสมาชิกในกลุ่มที่ทุกคนมีความคิดเห็นตรงกันสูงกว่ามีสมาชิกในกลุ่ม 1 คน มีความคิดเห็นขัดแย้งกับกลุ่มและผู้รับการทดลองที่ได้รับการกดดันของกลุ่มทั้ง 2 แบบนั้น คล้อยตามต่ำกว่าผู้รับการทดลองที่ทำงานลำพัง นอกจากนี้ผลการวิจัยครั้งนี้ยังคล้ายคลึงกับ

งานวิจัยของ อัลเลน และลีวาย (Allen and Levine 1968: 582-591; 1969: 128-139) ที่ศึกษาการที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความคิดเห็น เป็นเอกฉันท์และสมาชิกในกลุ่มมีความคิดเห็นขัดแย้ง คือสมาชิกในกลุ่ม 1 คน มีความคิดเห็นแตกต่างจากสมาชิกส่วนใหญ่ในกลุ่มที่เห็นตรงกัน ในทาง ที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับผู้รับการทดลองพบว่าการที่มีสมาชิกส่วนใหญ่ในกลุ่มที่เห็นตรงกัน ทั้ง ในการที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับผู้รับการทดลองมีผลให้คล้อยตามกลุ่มต่ำกว่าการที่สมาชิกทุกคน ในกลุ่มเห็นตรงกันในการตอบข้อความที่หัดตัดสินใจโดยใช้สายตาและข้อความที่ต้องตอบโดยให้ข้อมูล แต่ในการตอบข้อความที่ให้แสดงความคิดเห็นนั้นผู้รับการทดลองจะคล้อยตามต่ำลง เฉพาะ เมื่อสมาชิก ที่เห็นแตกต่างจากกลุ่มเห็นด้วยกับผู้รับการทดลอง

การที่การกดดันของกลุ่มมีอิทธิพลต่อการคล้อยตามกลุ่มสูงในการวิจัยนี้ น่าจะเป็นผล มาจากการจัดสภาพการณ์การกดดันของกลุ่มของผู้วิจัยให้อ่านวชิให้บุคคลคล้อยตามดังนี้

การจัดจำนวนสมาชิกในกลุ่มในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจัดให้ผู้รับการทดลองทำงานร่วมกับ สมาชิกในกลุ่ม 4 คน ดังที่สแตงค์ (Stang 1976: 175-181) ศึกษาพบว่าบุคคลจะแสดงถึงการ คล้อยตามกลุ่มสูงสุดเมื่อสมาชิกในกลุ่มมีความคิดเห็นตรงกัน 4 คน และ วายเดอร์ (Wilder 1977 cited by Myers 1983: 241) ศึกษาพบว่า การเพิ่มจำนวนสมาชิกในกลุ่มเกินกว่า 3-4 คน ไม่มีผลให้บุคคลคล้อยตามแตกต่างกัน

การใช้ข้อความเสนอเป็นสิ่งที่เราผู้วิจัยให้ผู้รับการทดลองแสดงความคิดเห็นข้อความ ทั่ว ๆ ไป 6 ข้อความ โดยให้บอกว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับข้อความดังกล่าวในระดับใด และ บอกเหตุผลด้วย ซึ่ง โบยานาวสกี และอัลเลน (Boyanowsky and Allen, 1973: 408-418) วิจัยพบว่าบุคคลคล้อยตามในการตอบข้อความประเภทต่าง ๆ แตกต่างกัน โดยบุคคลคล้อยตาม ข้อความที่รับรู้โดยอาศัยการมองเห็นสูงกว่าข้อความที่ต้องตอบโดยแสดงความคิดเห็นว่าเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย ทั้งนี้เพราะข้อความที่รับรู้โดยอาศัยการมองเห็นมีคำตอบที่ถูกต้องชัดเจน แต่ ข้อความที่ต้องแสดงความคิดเห็นนั้นไม่คำตอบที่ถูกต้องหรือผิดอย่างชัดเจน หรือคลุมเครือคำตอบของ บุคคลและสมาชิกในกลุ่มอาจมีทั้งเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ในการตอบข้อความที่ต้องตอบ โดยแสดง ความคิดเห็นในเรื่องทั่ว ๆ ไปนั้นบุคคลจะคล้อยตามกลุ่มที่เป็นเอกฉันท์ต่ำกว่ากลุ่มที่มีความขัดแย้ง ในกลุ่มเช่นเดียวกับในการตอบข้อความที่รับรู้โดยอาศัยการมองเห็น แต่จะคล้อยตามไม่แตกต่างกัน ในการตอบข้อความที่ต้องแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตน ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้ข้อความที่ต้องแสดง ความคิดเห็นในเรื่องทั่ว ๆ ไป เพื่อต้องการศึกษาด้วยว่านักศึกษาเปลี่ยนระดับความคิดเห็นตาม กลุ่มภายหลังการฟังเหตุผลของสมาชิกในกลุ่ม โดยเปลี่ยนเหตุผลตามกลุ่มด้วยหรือไม่

ในด้านรูปแบบการเสนอคำตอบและแสดงความคิดเห็น ผู้วิจัยจัดให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นแบบเผชิญหน้ากัน ในรูปแบบการอภิปรายกลุ่มซึ่งเป็นสภาพการณ์จริงในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้ในสภาพห้องเรียนระดับอุดมศึกษามักจะพบว่ารูปแบบการเรียนการสอนมีการอภิปรายเป็นกลุ่มหรือเป็นรายบุคคล และมีการถามตอบแสดงความคิดเห็นต่อหน้าเพื่อนในห้อง การที่บุคคลตอบต่อหน้าสมาชิกคนอื่น ๆ มีผลให้คล้อยตามสูงกว่าเมื่อทำงานลำพัง (Deutsch and Gerard 1955: 629-636) และการตอบต่อหน้าสมาชิกคนอื่น ๆ จะมีผลให้บุคคลคล้อยตามสูงขึ้น เมื่อมีการอภิปรายแบบเผชิญหน้ากันก่อนการตอบ (Albrecht, Defleur and Warner 1972 cited by Albrecht et al. 1987: 135)

การที่ผู้วิจัยพบว่าผู้รับการทดลองในสภาพการณ์การกีดกันของกลุ่ม 16 คน หรือ 53.33% ของผู้รับการทดลองทั้งหมดไม่คล้อยตามกลุ่ม อาจเนื่องจากไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม หรือข้อมูลของสมาชิกในกลุ่ม และการได้ทราบว่ามีสมาชิกในกลุ่มไม่เห็นด้วยกับตนไม่มีผลกีดกันให้ผู้รับการทดลองคล้อยตาม ดังจะพบว่าในสภาพการณ์แบบเดียวกันคือมีจำนวนสมาชิกในกลุ่มไม่เห็นด้วยเท่ากัน และสมาชิกในกลุ่มให้ข้อมูลโดยบอกเหตุผลเหมือนเดิมทุกครั้ง ผู้รับการทดลองบางคนในสภาพการณ์ที่ผู้บังคับให้ทั้งหมดเห็นตรงกัน และไม่เห็นด้วยกับผู้รับการทดลองเปลี่ยนความคิดเห็นเกือบทุกข้อความ ผู้รับการทดลองบางคนไม่เปลี่ยนความคิดเห็นในทุกข้อความ ตัวแปรหนึ่งที่เกี่ยวข้องคือความแตกต่างของบุคคล ดังที่สมพัทธ์ ัญญะสิทธิ์ (2529: 51) กล่าวว่าแม้ว่ากำลังของแรงกดดันจากกลุ่มอาจจะยิ่งใหญ่ สมาชิกบางคนในกลุ่มอาจไม่ยอมคล้อยตามให้เข้ากับกลุ่มก็ได้ การที่บุคคลจะทำตามมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของบุคคลและภูมิหลังของบุคคลหรือการอบรมเลี้ยงดู ในงานวิจัยของอัลเลนและนิวตัน (Allen and Newton 1972: 18-30) แสดงเหตุผลที่ผู้รับการทดลองไม่เห็นด้วยกับสมาชิกส่วนใหญ่ในกลุ่มคือ 1) ทำหน้าที่ตนเอง เช่น "ฉันผิด" และ "ฉันไม่สามารถตัดสินใจได้" 2) การทำหน้าที่อื่น เช่น "พวกเขาบ่นะโง่ง" 3) การไม่เห็นด้วยของบุคคล เช่น "คนเราต่างกันย่อมมองเห็นสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันได้" และ "พวกเขามีความเห็นของเขา ฉันก็มีความเห็นของฉัน" เป็นต้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาเหตุผลที่ผู้รับการทดลอง 16 คน ไม่คล้อยตามกลุ่ม ในการตอบข้อความ 6 ข้อความ จึงต้องอ้างอิงเหตุผลดังกล่าวจากผู้ศึกษาแล้ว

จากสมมติฐานข้อที่ 2 ที่ว่า ในกรณีที่ผู้บังคับให้ทั้งหมดเห็นตรงกัน และไม่เห็นด้วยกับผู้รับการทดลองจะมีผลทำให้ผู้รับการทดลองใช้เวลาในการคิดก่อนตอบมากกว่าในกรณีที่ผู้บังคับให้ 2 คน

จาก 4 คน เห็นตรงกัน เมื่อพิจารณาจากการทดสอบความแตกต่างของช่วงเวลาที่ใช้ในการคิดก่อนตอบในการตอบข้อความที่ 1 หรือก่อนได้รับการกวดขันของกลุ่ม และในการตอบข้อความที่ 2-6 หรือหลังจากได้รับการกวดขันของกลุ่มในกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 โดยการทดสอบค่าที่ (t-independent) ตามตารางที่ 7 แล้ว พบว่าค่าเฉลี่ยจำนวนช่วงเวลาที่ผู้รับการทดลองในกลุ่มทดลองที่ 2 ใช้ในการคิดก่อนตอบภายใต้การกวดขันของกลุ่มมากกว่าผู้รับการทดลองในกลุ่มทดลองที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญที่ .05 เมื่อพิจารณาข้อมูลจากผลการวิจัยที่เสนอไว้ในกราฟรูปที่ 3 จะพบว่าในกลุ่มทดลองที่ 2 นั้น ค่าเฉลี่ยของจำนวนช่วงเวลาที่ใช้ในการคิดก่อนตอบข้อความที่ 2-6 ($\bar{X} = 37.59$) สูงกว่าข้อความที่ 1 ($\bar{X} = 25.07$) เป็น 12.52 วินาที แต่ในกลุ่มทดลองที่ 1 ค่าเฉลี่ยของจำนวนช่วงเวลาที่ใช้ในการคิดก่อนตอบข้อความที่ 2-6 ($\bar{X} = 25.35$) เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยจากข้อความที่ 1 ($\bar{X} = 24.2$) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าสภาพการณ์การกวดขันของกลุ่มในกลุ่มทดลองที่ 2 มีอิทธิพลกดดันสูง มีผลให้ลังเลใจและขัดแย้งในใจ แต่ในสภาพการณ์การกวดขันของกลุ่มในกลุ่มทดลองที่ 1 ซึ่งมีผู้ไม่เห็นด้วยกับกลุ่ม และเห็นด้วยกับผู้รับการทดลองที่มีอิทธิพลให้ผู้รับการทดลองวิตกกังวลในเรื่องการเบี่ยงเบนจากกลุ่มเพียงเล็กน้อย และน้อยกว่าสภาพการณ์การกวดขันของกลุ่มในกลุ่มทดลองที่ 2 เมื่อพิจารณาผลการวิจัยของผู้รับการทดลองทั้ง 2 กลุ่มเป็นรายชื่อที่แสดงเป็นกราฟรูปที่ 4 จะพบว่าสอดคล้องกับผลการวิจัยที่แสดงค่าเฉลี่ยของจำนวนช่วงเวลาเปรียบเทียบเฉพาะข้อ 1 และข้อ 2-6 กล่าวคือในการตอบข้อความที่ 2 หรือหลังจากได้รับการกวดขันของกลุ่ม ผู้รับการทดลองในกลุ่มทดลองที่ 2 ใช้เวลาในการคิดก่อนตอบเพิ่มขึ้นสูงกว่าผู้รับการทดลองในกลุ่มทดลองที่ 1 มาก คือเพิ่มขึ้นจาก 25.07 วินาที เป็น 44.73 วินาที ในขณะที่ผู้รับการทดลองในกลุ่มทดลองที่ 1 ใช้เวลาในการคิดก่อนตอบเพิ่มขึ้นจาก 24.2 วินาที เป็น 32.6 วินาที และพบด้วยว่าผู้รับการทดลองในกลุ่มทดลองที่ 2 ใช้เวลาในการคิดก่อนตอบสูงกว่าในกลุ่มทดลองที่ 1 ในการตอบข้อความที่ 3, 4, 5 และ 6 ด้วยเป็นที่น่าสนใจว่าเมื่อพิจารณาการใช้เวลาในการคิดก่อนตอบในสภาพการณ์ที่บุคคลตอบข้อความ 6 ข้อความนั้นเพียงลำพังโดยไม่มีการกวดขันของกลุ่ม นักศึกษา 15 คน ที่จัดเป็นกลุ่มควบคุมใช้เวลาในการคิดก่อนตอบข้อความที่ 1 และข้อความที่ 2 เท่ากันคือ 8.73 วินาที (ข้อมูลจากการสำรวจก่อนการวิจัยของผู้วิจัย, 2530)

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มเห็นตรงกัน นอกจากจะมีผลทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงระดับความคิดเห็นแล้วยังมีผลให้บุคคลใช้เวลาในการคิดก่อนตอบมากกว่าการที่สมาชิกในกลุ่มมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน ทั้งนี้ในสภาพการณ์การกวดขันของกลุ่มบุคคลจะมีการ

ขัดแย้งในใจ (conflict) และมีความสงสัยในตนเอง (Self-doubt) (Malof and Lott 1962: 254-258) และในสภาพการณ์ที่บุคคลล้อยตามบุคคลจะมีความขัดแย้งในใจในการตัดสินใจ (decisional conflict) เป็นการขัดแย้งระหว่างความเชื่อของบุคคลนั้นกับความเชื่อของกลุ่ม ซึ่งอาจผลักดันให้บุคคลห้อยตอในสิ่งที่ตนไม่เห็นด้วย แต่ขณะเดียวกันก็ขัดกับความเชื่อของคนกลุ่มใหญ่ไม่ได้ (Morris and Miller 1975: 215-223) การวัดการขัดแย้งในใจนั้นไม่สามารถวัดได้โดยตรงจากการทดลอง ในการวิจัยของ มอริส และมิลเลอร์ (Morris and Miller 1975: 215-223) จึงวัดความขัดแย้งในใจจากช่วงเวลาที่เกิดก่อนตอบ และพบด้วยว่าการล้อยตามและช่วงเวลาที่เกิดก่อนตอบมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เป็นความสัมพันธ์ที่ต่ำ การที่นักศึกษาในกลุ่มทดลองที่ 2 ใช้เวลาในการคิดก่อนตอบสูงขึ้น น่าจะเป็นผลมาจากการที่บุคคลพบว่าตนแตกต่างจากกลุ่มเพียงคนเดียวมีผลให้บุคคลนั้นหรือที่จะตอบคำถาม และใช้เวลาานกว่าเป็นการตอบสนองต่อการกดดันของกลุ่มที่มีต่อบุคคลที่เบี่ยงเบนไปจากกลุ่ม หรือมีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่ม (Meade and Barnard 1972: 15-24)

ผลการวิจัยเกี่ยวกับเวลาในการคิดก่อนตอบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ มีด และบาร์นาร์ด (Meade and Barnard 1972: 15-24) ซึ่งวิจัยพบว่าการกดดันของกลุ่มที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มเห็นตรงกันในทางที่ไม่เห็นด้วยมีผลให้บุคคลใช้เวลาในการคิดก่อนตอบมากกว่าการกดดันของกลุ่มที่สมาชิกในกลุ่มครึ่งหนึ่งเห็นด้วยกับบุคคล

จากการอภิปรายผลที่กล่าวมา สรุปได้ว่าการกดดันของกลุ่มที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความคิดเห็นตรงกันมีผลให้บุคคลล้อยตามกลุ่มโดยเปลี่ยนแปลงระดับความคิดเห็น และใช้เวลาในการคิดก่อนตอบมากกว่าที่สมาชิกในกลุ่มมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน